

ORIENTERING OM TRANSPORT
AF RADIOAKTIVE STOFFER I 2010

2011

Orientering om transport af radioaktive stoffer i 2010

Redaktion
Statens Institut for Strålebeskyttelse
Sundhedsstyrelsen
Knapholm 7
2730 Herlev

Kategori: Orientering

Emneord: Transport, strålebeskyttelse, stråledoser, nukleare, radioaktive.

Sprog: Dansk

URL: <http://www.sis.dk>

ISSN elektronisk udgave: 1604-7559

Format: pdf

Udgivet af: Sundhedsstyrelsen, December 2011

J. nr. 1-5815-29/1

Indholdsfortegnelse

1	Baggrund	1
2	Transportbestemmelser	2
3	Brug og transport af radioaktive stoffer	3
	3.1 Medicinsk og industriel brug m.v.	3
	3.2 Nukleare materialer	5
4	Tilsyn og overvågning	7
	4.1 Generelt	7
	4.2 Nukleare materialer	9
	4.3 Ikke-nukleare materialer	10
5	Omfanget af transport af radioaktive stoffer	12
6	Stråledoser ved transport af radioaktive stoffer	16
7	Uheld ved transport af radioaktive stoffer	17
	7.1 INES skalaen	17
	7.2 IAEA's alarm og responssystem	19
	7.3 Uheld ved transport af radioaktive stoffer i Danmark	20
8	Nationalt samarbejde	22
9	Internationalt samarbejde	23
	9.1 IAEA	23
	9.2 EU	25
	9.3 Nordisk transportgruppe	26

1 Baggrund

Ioniserende stråling fra radioaktive kilder anvendes rutinemæssigt i mange sammenhænge. Dette sker blandt andet ved undersøgelse og behandling af patienter på hospitaler, i mange større produktionsvirksomheder og i forbindelse med forskning og udvikling på universiteter og i bioteknologiske virksomheder. Radioaktive stoffer transporteres derfor dagligt til brugere i hele Danmark. I starten af 1990'erne var der i pressen en særlig fokus på transittransporter gennem Danmark af ubestrålet uranbrændsel m.v. til og fra svenske nukleare anlæg. Indenrigsministeren anmodede på denne baggrund i 1993 Sundhedsstyrelsen ved Statens Institut for Strålebeskyttelse (SIS) om at udarbejde en årlig redegørelse, der dækker samtlige transporter af radioaktive stoffer i Danmark. De tidligere udsendte redegørelser dækker årene 1993 til 2003. Fra 2004 og fremover benævnes dokumentet: »Orientering om transport af radioaktive stoffer« i overensstemmelse med Sundhedsstyrelsens system for faglige udmeldinger.

Orientering om transport af radioaktive stoffer i 2010 følger nedenfor. I 2010-orienteringen er kun redegjort for brugen og transport af radioaktive stoffer i Danmark, samt for gældende regler i det omfang, der er sket ændringer i forhold til beskrivelsen i 2001-redegørelsen. 2001-redegørelsen indeholder i tillæg til de aktuelle forhold i 2001 også en detaljeret gennemgang af de reviderede bestemmelser for radioaktive stoffer i de specifikke transportregler for farligt gods, der trådte i kraft 1. januar 2002.

Redegørelser og orienteringer fra alle årene kan hentes på hjemmesiden www.sis.dk.

2 Transportbestemmelser

De danske bestemmelser for transport af radioaktive stoffer er ligesom de internationale baseret på IAEA's retningslinjer »Regulations for the Safe Transport of Radioactive Material, No. TS-R-1«. TS-R-1 revideres jævnligt og udkom senest i en »2009 Edition« med mindre revisioner på baggrund af den seneste viden, praksis og teknologi relateret til transport af radioaktive stoffer. En beskrivende gennemgang af retningslinjernes formål og indhold findes i redegørelsen for 2001¹.

Det danske regelsæt for transport af radioaktive stoffer generelt og for de enkelte transportmåder er stort set uændret i forhold til 2005, hvor forhold vedrørende sikring af transport af farligt gods herunder radioaktivt materiale indgik i regelsættet. Sikring er ikke omfattet af IAEA's retningslinjer (TS-R-1), men hidrører fra »Europæisk Konvention om International Transport af Farligt Gods ad Vej« (ADR) fra 2005. Konventionen blev opdateret i 2009.

Sikringskapitlet i ADR er implementeret i det danske regelsæt gennem »Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 705 af 21. juni 2007 om vejtransport af farligt gods«, der afløste »Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 437 af 6. juni 2005 om vejtransport af farligt gods«. I den forbindelse defineres sikring som foranstaltninger eller forholdsregler, der skal træffes for at minimere tyveri eller misbrug af farligt gods, som kan være til fare for personer, ejendom eller miljø. Sikringsbestemmelserne omfatter blandt andet: Legitimation, sikringsuddannelse, sikringsplaner samt særlige forhold vedrørende højrisikogods.

Bekendtgørelse 1407 af 7. december 2007 om indberetning af oplysninger om farligt eller forurenende gods om bord på skibe og indberetning af forurening af havet har til hensigt at forbedre sikkerheden i relation til søtransport af farligt gods, herunder radioaktive materialer. Det fremgår af bekendtgørelsen at før et skib med farligt gods forlader dansk havn og tilsvarende senest når et skib forlader en havn udenfor EU på vej til Danmark skal oplysninger om lasten, skibet, bestemmelsessted mm. fremsendes til Søværnets Operative Kommando (SOK). Endvidere skal skibsføreren indberette hvis der indtræder en situation på havet som kan føre til forurening af danske kyster eller havområder. Såfremt indberetningerne omhandler radioaktivt materiale orienterer SOK SIS.

Kræves der særlige tilladelser til transport og emballering af radioaktivt gods rettes ansøgning til SIS, som er den kompetente myndighed på området. Jævnfør bekendtgørelse 1138 af 27. november 2008 om ændring af bekendtgørelse om vejtransport af farligt gods, kan afgørelser der træffes af Statens Institut for Strålebeskyttelse på dette område ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

En samlet oversigt over lovgivningen for transport af radioaktive stoffer samt vejledninger hvori transport indgår findes på SIS' hjemmeside¹.

¹ <http://www.sis.dk>

3 Brug og transport af radioaktive stoffer

3.1 Medicinsk og industriel brug m.v.

I Danmark er der i dag ca. 900 registrerede brugere af radioaktive stoffer. Anvendelserne, som disse brugere har fået tilladelse til i henhold til lov nr. 94 af 31. marts 1953 om brug m.v. af radioaktive stoffer, spænder fra medicinske anvendelser over et bredt spektrum af industrielle anvendelser til brug i forskning og undervisning.

Sundhedssektoren

Sundhedsvæsenet er det sted i samfundet, hvor flest danskere kommer i forbindelse med radioaktive stoffer. Der foretages ca. 130.000 diagnostiske undersøgelser pr. år i Danmark med radioaktive lægemidler, dvs. undersøgelser, hvor patienter får indgivet en mængde radioaktivt mærket stof, hvorefter man med passende måleudstyr registrerer, hvorledes dette fordeler sig i patientens organisme og/eller udskilles fra denne. Antallet af undersøgelser er stigende og giver anledning til et større antal årlige enkeltleverancer. Ca. 2.400 patienter om året får indgivet noget større mængder radioaktivt stof i forbindelse med behandling af en række sygdomme. Ca. 500 patienter om året bliver behandlet med strålingen fra radioaktive stoffer, der er indesluttet i en indkapsling (lukkede radioaktive kilder).

De radioaktive stoffer, der anvendes i sundhedssektoren, tilhører fortrinsvis de såkaldte åbne radioaktive kilder, hvilket betyder, at det radioaktive stof foreligger i form af en opløsning eller en luftart, hvoraf man ved brug kan udtage en større eller mindre mængde. Der er tale om et løbende forbrug med et heraf følgende stadigt transportbehov. Den enkelte forsendelse er som hovedregel af begrænset størrelse og vægt, idet dog de såkaldte technetiumgeneratorer, der bruges på klinisk fysiologiske og nuklearmedicinske hospitalsafdelinger, ved forsendelse kan veje omkring 20 kg. Der foretages ca. 25 transporter ugentligt af technetiumgeneratorer fra Københavns Lufthavn til klinisk fysiologiske og nuklearmedicinske hospitalsafdelinger over hele landet.

Positron Emissions Tomografi (PET) er en almindelig metode til, med stor følsomhed, at påvise cancer på meget tidlige stadier. Ved denne anvendelse af PET-skanning anvendes som oftest et radioaktivt mærket sukkerstof F18-Fluorodeoxyglucose (F18-FDG) som sporstof til påvisningen af syge celler, idet disse har et højere forbrug af sukker end de omkringliggende normale celler. F18-FDG fremstilles på cyklotroner på Rigshospitalet, Århus Universitetshospital, Odense Universitetshospital, Herlev Hospital samt på Hevesy laboratoriet på Risø DTU's Afdeling for Strålingsforskning. Der foretages skønsmæssigt 500 transporter årligt af F18-FDG til andre hospitaler i landet og antallet af transporter, skønnes dermed at have været stigende i de senere år. Rigshospitalet og Hevesy laboratoriet leverer desuden med mellemrum sporstoffet til det øvrige Skandinavien samt Storbritannien og Tyskland.

Industrien

Den største gruppe af de industrielle anvendelser udgøres af apparater med lukkede radioaktive kilder, der eksempelvis benyttes som tykkelsesmålere, niveaumålere, vægtfyldemålere og fugtighedsmålere. Da der benyttes lukkede kilder med lange halveringstider, er transportbehovet i forbindelse med udskiftning af udstyr ikke særligt stort. Skønsmæssigt transporteres der ca. 50 nye udstyr til brugerne i Danmark om året og et tilsvarende antal kasserede apparater transporteres tilbage til

leverandøren eller til den nationale modtagestation for radioaktivt affald hos Behandlingsstationen, Dansk Dekommissionering (tidligere Forskningscenter Risø). De enkelte apparater kan veje fra nogle få til nogle hundrede kg.

Det vurderes at mobilt udstyr med lukkede radioaktive kilder, der typisk anvendes i forbindelse med entreprenørarbejde, giver anledning til ca. 10.000 transporter årligt.

Et andet væsentligt område udgøres af gammaradiografien. Her bruges gammastrålingen fra middelstærke radioaktive kilder til at gennemlyse konstruktions-elementer, svejsninger, fjernvarmeledninger m.m., således at man på film efter eksponering og fremkaldelse direkte kan se, om emnerne er behæftet med skjulte fejl. Gammaradiografiudstyr bruges eksempelvis på byggepladser, broer, kraftværker og raffinaderier. I forbindelse hermed er der et betydeligt transportbehov, idet reglerne for gammaradiografi foreskriver, at sådant udstyr kun må opbevares på bestemte sikrede og afmærkede steder. I Danmark er der i alt givet tilladelse til brug af ca. 80 af denne type udstyr. Skønsmæssigt kan omfanget af disse transporter sættes til 5.000 pr. år. Da hovedparten af de benyttede radioaktive kilder til dette formål har en halveringstid på 74 dage, foretages der årligt ca. 30 transporter af nye kilder til gammaradiografi samt det samme antal transporter til Behandlingsstationen, Dansk Dekommissionering af de udskiftede, brugte kilder.

Tre steder i landet er der opført anlæg, hvor strålingen fra meget stærke radioaktive kilder (hver sammensat af mange mindre kilder) blandt andet udnyttes til strålesterilisering af medicinsk engangsudstyr. Disse kildearrangementer befinder sig, når de ikke er i brug, på bunden af et 5,5 m dybt vandbassin, som absorberer strålingen fuldstændigt. Når der skal bestråles, hejses kilderne op herfra i et særligt afskærmet rum over vandbassinet. Her føres de produkter, der skal bestråles, tæt forbi kilderne på et transportbånd. Samtlige kilder, der anvendes i bestrålingsanlæggene, indeholder Co-60 som radioaktivt stof. Co-60 har en halveringstid på ca. 5 år, hvorfor anlæggene jævnligt skal have kildestyrken suppleret op. Da der er tale om store radioaktive kilder, foregår transporten i B(U) beholdere med en vægt på 5,5 tons, og transportreglerne foreskriver forudgående orientering af SIS.

Forskning og undervisning

Forskningsmæssig anvendelse af radioaktive stoffer sker først og fremmest på laboratorier på de højere læreanstalter, på sygehuse og i industrien. De radioaktive stoffer, der bruges inden for forskningen udgøres praktisk taget udelukkende af åbne radioaktive kilder. De enkelte forsendelser har samme beskaffenhed med hensyn til størrelse og vægt som nævnt for sundhedssektoren. Sammen med de tilsvarende forsendelser til Sundhedssektoren bidrager transporter til forskningsmæssig anvendelse med det største antal transporterede kolli.

Inden for undervisningsområdet bruges radioaktive stoffer på alle trin til demonstrationsformål. Det kan nævnes, at de fleste skoler har et sæt af tre meget svage lukkede radioaktive kilder. Transportbehovet i forbindelse med undervisningssektorens brug af radioaktive stoffer er kun i forbindelse med anskaffelse eller bortskaffelse til Behandlingsstationen, Dansk Dekommissionering. Skolekilder må ikke sendes med posten, men skal transporteres i overensstemmelse med gældende bekendtgørelse 993 af 5. december 2001 om transport af radioaktive stoffer.

Forbrugerartikler

Forbrugerartikler indeholdende radioaktive stoffer omfatter først og fremmest røgdetektorer med en meget svag lukket radioaktiv kilde. Det skønnes, at der i dag er

opsat ca. 1,5 mio. sådanne røgdetektorer i danske boliger og virksomheder m.m. Transport finder i denne sammenhæng primært sted ved import og distribution af røgdetektorerne og i mindre grad i forbindelse med bortskaffelse. SIS forventer på længere sigt stadigt færre transporter af denne art som følge af den aktuelle udfasning af røgdetektorer med radioaktiv kilde til fordel for nye optiske typer. I 2010 modtog Behandlingsstationen, Dansk Dekommissionering omtrent 1.350 kg kasserede røgdetektorer.

Der observeres en stigende international efterspørgsel på såkaldte HID "high intensity discharge" lyskilder, der indeholder meget lave mængder radioaktivt thorium eller krypton. For de enkelte lyskilder er det radioaktive indhold så lavt, at der ikke kræves nogen form for tilladelse eller særlige strålebeskyttelsestiltag. IAEA og det britiske Health Protection Agency har i 2010 vurderet forhold vedrørende større mængder lyskilder samlet på et sted; fx i forbindelse med transport. Begge organisationer finder i den forbindelse, at transporter eller eventuelle transportuheld der involverer større mængder lyskilder (pallevis), kun kan medføre ubetydelige stråledoser, og at praksis således er i overensstemmelse med EU's strålebeskyttelsesdirektiv samt IAEA's grundlæggende sikkerhedsnormer (Basic Safety Standards).

Radioaktivt affald

Radioaktivt affald, der fremkommer ved brug af radioaktive stoffer her i landet, og som ikke umiddelbart kan bortskaffes i henhold til gældende regler, transporteres til den nationale modtagestation for radioaktivt affald, Behandlingsstationen, Dansk Dekommissionering, hvor det opbevares på særlige lagre. I 2010 modtog Behandlingsstationen 224 enkeltleverancer fordelt på 62 transporter.

3.2 Nukleare materialer

Dansk Dekommissionering påbegyndte i 2003 afviklingen af de nukleare anlæg på Risø-området og kun Behandlingsstationen for radioaktivt affald er endnu i drift. Ved udgangen af 2009 var forsøgsreaktorer DR 1 og DR 2 fuldt afviklede, forsøgsreaktor DR 3 og Hot Cells var under afvikling og det sidste anlæg, Teknologihallen var forberedt for afvikling. Som det fremgår af tabel 3 i kapitel 5 forekommer der ikke længere transporter af brændsel eller uransilicid til eller fra anlæggene.

Transittransport ad vej gennem Danmark af materialer til fremstilling af kernebrændsel til nukleare anlæg kan forekomme. Svenske og tyske kernebrændselsfabrikker modtager eksempelvis urandioxid og uranhexafluorid til brændselsfremstilling. Uranhexafluorid er ud over radioaktiviteten og spalteligheden også karakteriseret ved en kemisk risiko, idet stoffet ved kontakt med vand udvikler flussyre, som er giftig og ætsende. Stoffet transporteres derfor som fast stof i kraftige trykbeholdere.

Transittransporter i Danmark forekommer også med mellemrum i forbindelse med mellemlandinger i Kastrup eller Billund Lufthavn, ligesom der undertiden forekommer overflyvninger af dansk område inklusive Grønland og Færøerne.

Transport af brugt reaktorbrændsel og radioaktivt affald fra de svenske kernekraftværker sker med det svenske specialfartøj SIGYN. Transporter fra Ringhalsværket og Barsebäckværket sker som regel gennem Øresund til mellem- og

slutlagrene på den svenske østersøkyst. Som følge af lukningen af Barsebäck transporteres der dog ikke længere reaktorbrændsel herfra. Planer for sejlads med brugt reaktorbrændsel meddeles på forhånd til SIS. Under sejlads observeres SIGYN rutinemæssigt af Søværnets Operative Kommando, som videresender observationerne til SIS.

Ligeledes er der igennem de danske stræder jævnligt transport af såvel nukleart som ikke-nukleart radioaktivt materiale. Da der er uindskrænket gennemsejlingsret, har Danmark kun i begrænset omfang mulighed for at skaffe information om art og omfang af disse transporter.

Alle lande omkring Østersøen har tiltrådt den Internationale Konvention om Fysisk Beskyttelse af Nukleart Materiale. Dette betyder, at de enkelte landes relevante myndigheder inden en transport specificerer krav til transportørerne i henhold til denne konvention. Dette betyder endvidere, at der før gennemførelsen af den enkelte transport er truffet foranstaltninger med det formål at forhindre tyveri og misbrug af materialerne.

Samtlige lande omkring Østersøen rapporterer hvert år til IAEA hvilken myndighed der er det pågældende lands kompetente nationale transportmyndighed. Disse er listet i »National Competent Authorities Responsible for Approvals and Authorization in Respect of the Transport of Radioactive Material, List No. 35, IAEA, Vienna«². I hvert land vil der således inden hver transport af nukleare materialer have været en myndighedsbehandling i henhold til gældende internationale transportregler. De transporter, der efterfølgende gennemføres i danske stræder, forventes derfor at leve op til internationale transportregler.

² <http://www-ns.iaea.org/downloads/rw/transport-safety/transport-safety-nca-list.pdf>

4 Tilsyn og overvågning

4.1 Generelt

Statens Institut for Strålebeskyttelse fungerer efter aftale med de øvrige transportmyndigheder som dansk kompetent myndighed jf. gældende bestemmelser for transport af radioaktive stoffer. Dette indebærer blandt andet at SIS er den eneste danske myndighed, der kan godkende transportbeholdere og radioaktivt stof i speciel form. I 2008 blev det endvidere bekendtgjort, at afgørelser truffet af SIS vedr. vejtransport ikke kan bringes for anden administrativ myndighed (Bekendtgørelse 1138 af 27. november 2008). Med hensyn til udstedelse af transporttilladelser, hvor dette er krævet i transportbestemmelserne, indsendes alle ansøgninger uanset transportmåden til SIS, der foretager en teknisk behandling af ansøgningen. For luft- og søtransport videresendes ansøgningen med SIS' tekniske indstilling til henholdsvis Trafikstyrelsen og Søfartsstyrelsen, som herefter tager endelig stilling til ansøgningen. Som kompetent myndighed modtager SIS tillige alle forhånds-meddelelser om transporter, der berører dansk område.

Da der ikke produceres transportbeholdere til type B og C kolli her i landet, har SIS' godkendelser af transportbeholdere hidtil kun omfattet udenlandske konstruktioner og fortrinsvis beholdere til nyt og brugt reaktorbrændsel samt til forskellige mellemprodukter til fremstilling af reaktorbrændsel. Sådanne godkendelser gennemføres derfor normalt ved, at SIS validerer godkendelsescertifikater fra den kompetente myndighed i oprindelseslandet for transportbeholderen. Hertil stilles der krav om at transporter der berører dansk område af type B og C kolli der indeholder radioaktive materialer af høj aktivitet skal forhånds anmeldes til SIS i hvert enkelt tilfælde. Tillige er det et generelt krav, at uheld og hændelser snarest muligt skal meddeles SIS.

Radioaktive forsendelser med tilhørende transportdokumenter, benyttede transportmidler og transitopbevaringssteder, samt virksomheder, der udvikler, fremstiller og vedligeholder kildeindkapslinger og transportbeholdere er underlagt tilsyn af SIS. SIS skal til enhver tid have adgang til sådanne forsendelser og virksomheder. SIS fører tillige administrativt tilsyn med anvendelse af nye beholder typer samt test af disse.

SIS gennemfører med mellemrum tilsyn, hvor hovedformålet er inspektion i forbindelse med en transport. I forbindelse med SIS' almindelige tilsyn med brugere af radioaktive stoffer indgår transportsiden almindeligvis som en del af besigtigelsen.

24-timers vagt

SIS opretholder en vagtordning, så det hele døgnet er muligt at komme i forbindelse med sagkyndige. Ved gennemførelse af transporter af radioaktive stoffer på dansk område, som i henhold til transportbestemmelserne kræver forudgående meddelelse til SIS, er den vagthavende orienteret om relevante forhold i denne forbindelse.

Cirkulære om vagtordningen ved SIS er blandt andet udsendt til politi og redningsberedskab. Cirkulæret foreskriver, at transportuheld og brud på emballager altid skal anmeldes til SIS snarest muligt.

Vejledningen: "Håndtering af uheld med radioaktive stoffer, 2001" er ligeledes ud-

sendt til redningsberedskaber, politi, de statslige beredskabscentre og embedslægeinstitutionerne. Denne vejledning præciserer, at hovedprincipperne for indsats ved radioaktivitetsskade svarer til indsatsen ved uheld med andre farlige stoffer:

- Iværksæt indsats som på et andet skadested, herunder red mennesker og giv førstehjælp
- Søg faglig assistance/rådgivning for det videre forløb

Undervisning m.m.

SIS deltager i undervisning om transport for brugere af radioaktive stoffer samt for beskæftigede inden for transportbranchen, redningsberedskab m.v., ligesom SIS yder rådgivning og vejledning på området til alle, der henvender sig til SIS. I 2010 har SIS afholdt et kursus hos et privat firma, hvor relevante transportbestemmelser blev gennemgået. SIS afholder endvidere et årligt kursus i grundlæggende strålebeskyttelse for en række forskellige aktører. Transportbestemmelserne indgår som en fast del af kurset.

SIS underviser endvidere ved Beredskabsstyrelsens indsatslederkurser på beredskabsskolen i Tinglev. Transportforhold samt diverse virkelige transportuheld indgår som en væsentlig del af undervisningen. Undervisningen fokuserer så vidt muligt på den praktiske indsatsledelse og anvender således indsatskortene fra SIS' uhelds-håndbog: "Håndtering af uheld med radioaktive stoffer, 2001", der kan hentes på SIS' hjemmeside.

Administration

SIS opretholder en administrativ database, der i henhold til Sundhedsstyrelsens bekendtgørelse nr. 993 af 5. december 2001 om transport af radioaktive stoffer indeholder oplysninger om:

- godkendte transportbeholdere, der benyttes på dansk område
- udstedte transporttilladelser
- gennemførelse af transporter, der kræver forhåndsansøgning til SIS

Fra databasen kan der udskrives dansk validering af udenlandske beholdercertifikater med tilhørende udsendelsesbrev til berørte nationale og internationale parter. Databasen blev oprettet i 1996 og omfatter med udgangen af 2010 oplysninger om 171 valideringer af transportbeholdere, 90 udstedte transporttilladelser og 376 forhåndsmeddelelser om transporter.

I 1999 blev der indført krav om betaling for tilsynet med brugen af radioaktive stoffer generelt. Kravene om bidrag for anvendelse af radioaktive stoffer omfatter også transport af disse. Bidragssatserne fremgår af Indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 734 af 21. september 1999 om opkrævning af bidrag for tilsyn med sikkerhedsforanstaltninger på radioaktivitetsområdet med senere ændringer. For så vidt angår transport er der krav om et engangsbidrag for godkendelse af konstruktion af radioaktivt stof i speciel form, for godkendelse af transportkolli (herunder validering af udenlandsk kollikonstruktion) og for godkendelse af særligt arrangement.

4.2 Nukleare materialer

Sejladser med dansk rederi

Sejlads med bestrålet reaktorbrændsel klassificeres som INF-transport (Irradiated Nuclear Fuel) og skal gennemføres med skibe som er godkendt under INF-koden af Søfartsstyrelsen. Ved alle INF-transporter med dansk skib medfølger der efter krav fra SIS en strålesagkyndig person udstyret med måleudstyr samt persondosimetre (anordning der bæres på kroppen til måling af stråledosis til den enkelte person) til alle ombordværende.

Frem til 2007 har kun ét dansk rederi udført INF-sejladser. Dette rederi udbygger i øjeblikket flåden af INF-godkendte skibe. I 2007 påbegyndte endnu et dansk rederi sejlads med bestrålet reaktorbrændsel i INF-godkendt skib, der blev ombygget hertil på dansk værft. SIS ydede i den forbindelse rådgivning vedrørende den almindelige instruktion af skibets besætning, samt i forbindelse med uddannelsen af strålesagkyndige. Dette rederi har nu to fartøjer med INF-godkendelse.

Efter ansøgninger til SIS gennemførte de danske rederier i 2010 i alt fire transporter af reaktorbrændsel og/eller nukleare materialer. Disse omfatter sejladser:

- a) Fra Wallhamn, Sverige til Tokai, Japan med 1 beholder indeholdende 39 bestrålede, lavt berigede brændselselementer af forskellig type.
- b) Fra San Antonio, Chile til Charleston, USA med 1 beholder indeholdende 28 bestrålede, højt berigede uranbrændselselementer.
- c) Fra San Antonio, Chile til Charleston, USA med 1 beholder indeholdende 41 bestrålede, uranbrændselselementer af forskellig berigelse og 2 beholdere hver indeholdende 18 ikke bestrålede, højt berigede brændselselementer.
- d) Fra Koper i Slovenien til Murmansk i Rusland med 32 beholdere indeholdende i alt 8030 bestrålede, uranbrændselselementer af forskellig type og forskellig berigelse.

Søtransport

Det frivillige skibsmeldesystem SOUNDREP blev implementeret i august 2007. Formålet med skibsmeldesystemet er at forbedre navigationssikkerhed og -effektivitet i Øresund, samt at indhente rapporter om eventuelle uheld bl.a. vedrørende farligt gods, med henblik på miljøbeskyttelsen i farvandet. Systemet inkluderer ikke oplysninger om last, når der for eksempel transporteres INF-last. Systemet omfatter primært distribution af oplysninger om skibstrafikken samt særlige aktiviteter og forhold af betydning for sejladsikkerheden.

Den uindskrænkede ret til at gennemsejle danske stræder betyder, at SIS kun har begrænset adgang til oplysninger om last. EU-landenes myndigheder har dog, med etableringen af det elektroniske netværk SafeSeaNet (SSN), imødekommet et behov for at myndighederne i EU hurtigt kan fremskaffe pålidelige informationer om bl.a. skibes last af farligt gods, antallet af ombordværende m.m., med henblik på at kunne udøve en effektiv redningsindsats og miljøbeskyttelse. Via SSN udveksles således maritimt relaterede informationer mellem medlemslandene, baseret på indberetningsforskrifterne i direktiv 2002/59/EF ("overvågningsdirektivet") med tillæg i direktiv 2009/17/EF. SSN systemet indeholder pt. information om farligt gods, anløb af EU-havne, samt om hændelser eller ulykker til søs, som medlemslandene i henhold til overvågningsdirektivet skal informere hinanden om.

SIS modtager endvidere, i vidt omfang information om transport af særlige godstyper gennem det tætte internationale samarbejde mellem strålebeskyttelsesmyndighederne; særligt de nordiske lande.

Således blev SIS bekendt med at et udenlandsk rederi, i forbindelse med det amerikanske Global Threat Reduction Initiative (GTRI), i 2009 og 2010 gennemførte flere sejlads fra Gdynia, Polen til Murmansk, Rusland med bestrålet forsøgsreaktorbrændsel. Transporterne gennemførtes i overensstemmelse med IMDG-koden og konventionen om Fysisk beskyttelse af Nukleart Materiale.

SIS har i den forbindelse bl.a. forstærket samarbejdet med "Maritime Assistance Service" under Søværnets Operative Kommando for maksimalt at udnytte de danske myndigheders muligheder for at følge trafikken af fartøjer med INF-last der gennemsejler dansk farvand.

Endelig blev SIS i 2010, gennem samarbejdet med de svenske strålebeskyttelsesmyndigheder, bekendt med at den canadiske koncern Bruce Power planlægger et antal transporter af svagt overfladeforurenedede dampgeneratorer fra Canada til Studsvik, Sverige, med henblik på at fjerne forureningen og genbruge det rensede stål. Transporterne afventede i 2010 de canadiske myndigheders godkendelse.

Transittransport af brændselselementer

I 2010 gennemførtes, efter ansøgninger til SIS i alt 2 transporter af brændselselementer ad vej via Danmark:

- a) Fra Cadarache i Frankrig til Studsvik i Sverige med 1 beholder indeholdende 24 bestrålede, lavt berigede brændselselementer.
- b) Fra Gundremmingen i Tyskland til Studsvik i Sverige med 1 beholder indeholdende 5 bestrålede, lavt berigede brændselselementer.

Hertil udstedte SIS i 2009 en tidsbegrænset generel tilladelse til et selskab til transport af lavt beriget brændsel. Der forekom tre transporter i medfør af tilladelsen i 2010.

Lufttransport

Efter ansøgning til SIS blev der i 2010 gennemført én flytransport over Grønland fra Paris i Frankrig til Chicago i USA med 7 beholdere indeholdende i alt 31 lavt berigede brændselselementer.

4.3 Ikke-nukleare materialer

Vejtransport

SIS besigtiger med mellemrum transporter og transitopbevaringssteder for radioaktive stoffer. SIS evaluerer i den forbindelse arbejdsprocedurer og instrukser samt rådgiver chauffører og personale, der er beskæftiget med transport, transitopbevaring og afsendelse af radioaktive stoffer. Evalueringen omfatter også medicinske afdelinger, der modtager og tilbagesender beholdere med radioaktive stoffer.

I 2010 gennemførtes én vejtransport af kraftige Co-60 kilder til/fra et af landets tre bestrålingsanlæg. Fra 2005 har der jf. ADR været krav om særlige sikkerhedsplaner for transport af kraftige strålekilder med det sigte at øge sikkerheden ved vejtransport. Der forelå beredskabs- og sikringsplaner for den pågældende transport.

Også i 2010 medvirkede SIS med særlig rådgivning i forbindelse med enkeltstående eller regelmæssige transporter af mindre kilder, typisk til medicinsk anvendelse, til forskellige nationale eller internationale destinationer.

Vejtransport som særligt arrangement

Tilladelse til vejtransport som særligt arrangement udstedes i tilfælde hvor forsendelsen ikke kan bringes helt i overensstemmelse med de relevante krav, men hvor et sæt administrative og operative kompenserende foranstaltninger kan opveje manglen. I sådanne tilfælde stiller SIS typisk krav om, at transportkøretøjerne skal eskorteres af en strålingskyndig person i et separat køretøj udstyret med relevant strålingsmåleudstyr samt, at der skal være mulighed for mobiltelefonkontakt mellem de to køretøjer.

I 2010 forekom der ikke vejtransport som særligt arrangement ifølge transportbestemmelserne.

I 2008 fornyede SIS en generel transporttilladelse til Force-Technology omfattende ældre alfa-kilder i proceskontroludstyr til industrielt brug. Tilladelsen, der er gældende til og med 2014, tillader transport af kilder hvor det tilhørende »speciel form certifikat« er udløbet og ikke efterfølgende fornyet. Antallet af denne type transporter med gamle alfa-kilder uden gyldigt »speciel form certifikat« må forudses at øges i fremtiden og er et internationalt problem. Som kompenserende foranstaltning ved transporterne har SIS stillet krav om, at Force-Technology rapporterer til SIS ved afgang og ankomst for hver enkelt transport. Der blev ikke udført transporter i medfør af tilladelsen i 2010.

Lufttransport

I 2010 forekom der ikke lufttransporter af radioaktive stoffer i luftrummet over Danmark, som kræver tilladelse eller forhåndsmeddelelse. SIS har dog løbende kontakt med Trafikstyrelsen og mindre luftfartsselskaber i forbindelse med enkeltstående eller regelmæssige forsendelser af radioaktive lægemidler fx. 18-FDG jf. kapitel 3.

Søtransport

SIS har i 2010 ikke modtaget henvendelser vedrørende transport af ikke-nukleart materiale ad søvej.

5 Omfanget af transport af radioaktive stoffer

På basis af blandt andet SIS' kendskab til indkøb af radioaktive stoffer er der i tabel 1 givet en vurdering af omfanget af transporter til sygehuse, industri, forskning m.v. Vurderingen er justeret i forhold til vurderingen i den første transportredegørelse fra 1993. Med de senere års markedsføring af optiske røgdetektorer anses antallet af transporter af røgdetektorer med radioaktivt indhold at være tilsvarende minimeret. Det skønnede antal transporter af undtagelseskolli er derfor reduceret fra 20.000 til 15.000 i forhold til tidligere år. Af de ca. 35.000 årlige transporter af type A kolli udgøres størstedelen af transporter af åbne radioaktive kilder til sygehuse og forskningslaboratorier. Dette skøn er opjusteret i forhold til tidligere år (25.000) som følge af den reviderede vurdering af antallet af transporter af mobilt udstyr til entreprenørarbejde. De ca. 5.000 årlige transporter af type B kolli drejer sig med ganske få undtagelser om transport af gammaradiografiudstyr (B(U) kolli). Blandt undtagelserne er transporterne fra Canada med skib og lastbil af nye radioaktive kilder til de tre danske bestrålingsanlæg og transport retur af brugte kilder. Omfanget af disse transporter er vist i tabel 2.

For samtlige tabeller i kapitel 5 gælder, at kun oplysninger fra de seneste 8 år er medtaget. For data fra forudgående år henvises til tidligere udgaver af redegørelsen/orienteringen.

I 2010 blev der ikke gennemført transporter af nukleare materialer fra Dansk Dekommissionering, tidligere Forskningscenter Risø. Antal transporter til og fra Dansk Dekommissionering/Forskningscenter Risø for perioden 2003 - 2010 er vist i tabel 3.

Omfanget af transittransporter af nukleare materialer gennem Danmark på vej og jernbane, opgjort som antallet af køretøjer, er vist i tabel 4. Der blev i 2010 gennemført 2 transittransporter med brugt reaktorbrændsel.

Endelig er der i tabel 5 for perioden 2003 - 2010 vist antallet af forhåndsmeddelelser, som SIS har modtaget i henhold til transportbestemmelserne, antallet af givne transporttilladelser fra danske myndigheder samt antallet af beholdergodkendelser givet af SIS. Forhåndsmeddelelserne omfatter blandt andet de transporter, hvortil der er givet tilladelser. Den enkelte forhåndsmeddelelse kan omfatte mere end et enkelt køretøj ved vejtransport, ligesom en enkelt tilladelse kan omfatte flere transporter.

Det er efter gældende regler de færreste transporter af radioaktive stoffer, der kræver godkendelse eller forhåndsmeddelelse. SIS bliver dog på forskellig måde orienteret om transporter af især lidt større aktivitetsmængder, som går i transit gennem Danmark, overflyver Danmark eller passerer dansk farvand. Det har i 2010 i alt drejet sig om 30 sådanne forhåndsorienteringer: 16 vejtransporter, 1 lufttransport samt 48 søtransporter. Mange af de nævnte søtransporter udgøres af uranhexafluorid i transit gennem dansk farvand. Den overvejende del af anmeldelserne vedrørende søtransport kommer via Søværnets Operative Kommando, til SIS og en række andre berørte institutioner.

Tabel 1 Transporter af radioaktive stoffer til sygehuse, industri m.v.

Forsendelsestype	Antal kolli pr. år (overslag)
Undtagelseskolli	15.000
Type A kolli	35.000
Type B kolli	5.000
Total	55.000

Tabel 2 Transporter af radioaktive stoffer til/fra danske bestrålingsanlæg

Materiale	Kolli- type	Antal transporter							
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Co-60	B	4	2	4	1	2	2	1	1

Tabel 3 Transporter af nukleart materiale til/fra Dansk Dekommissionering, tidligere Forskningscenter Risø

Materiale	Kolli- type	Antal transporter							
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Brugt reaktorbrændsel	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Prøver af bestrålet brændsel	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Uransilicid (ubestrålet)	B	8	0	0	0	0	0	0	0
Tungt vand (LSA-II)	IP-2	1	0	0	0	2	0	1	0

Tabel 4 Vej- og jernbanetransporter af nukleart materiale i transit gennem Danmark

Materiale	Kollitype	Antal transporter							
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Prøver af bestrålet brændsel	B	0	0	1	0	1	1	3	5
Ubestrålet brændsel	A	0	7	0	2	1	0	0	0
Urاندioxid (ubestrålet)	A	0	0	0	0	0	0	0	0
Uranhexafluorid (ubestrålet)	A	2	0	0	0	0	0	0	0
Uranholdigt affald (ubestrålet)	IP-2	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestrålede reaktorkomponenter	B	0	0	0	0	0	0	0	0
Prøver af MOX-Brændsel	B	0	1	1	0	0	0	0	0

Tabel 5 Forhåndsmeddelelser, transporttilladelser og godkendelser i henhold til transportbestemmelser. »Valideringer« blev omtalt som »beholdergodkendelser« i tidligere transportorienteringer.

Forhåndsmeddelelser/ transporttilladelser/ valideringer	Antal							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Forhåndsmeddelelser om transport	18	17	9	10	10	9	4	0
Forhåndsmeddelelser om SIGYN-sejladser	14	13	13	33	18	9	19	7
Transporttilladelser Jernbane	0	0	0	0	0	0	0	0
Transporttilladelser via dansk lufthavn	4	0	0	0	0	0	0	0
Transporttilladelser til overflyvning	0	0	0	1	0	0	0	1
Transporttilladelser Sø	1	0	0	0	0	0	0	0
Transporttilladelser Vej	4	2	2	6	2	3	1	0
Valideringer	13	9	10	5	11	8	16	11

6 Stråledoser ved transport af radioaktive stoffer

Det væsentligste formål med transportbestemmelserne er at beskytte personer mod virkningen af ioniserende stråling. Danske og udenlandske erfaringer fra mere end 40 års transportvirksomhed viser, at dette mål er nået med meget stor margin. Denne konklusion er baseret på målte stråledoser til transportpersonale, på beregninger af stråledoser til transportpersonale og til befolkning fra den rutinemæssige transport af radioaktive stoffer samt på gennemgang af rapporterede uheld under transport af radioaktive stoffer.

Der er i Danmark meget få personer, der som hovedbeskæftigelse udfører transport af radioaktive stoffer, og for hvem der er stillet krav om brug af persondosimeter. Disse er hovedsagligt beskæftigede med transport af radioaktive lægemidler til og fra hospitalerne. I 2010 blev der registreret persondoser op til 4,7 mSv (millisievert), hos dosisovervågede personer i transportbranchen. Alle ligger væsentligt under dosisgrænsen for stråleudsatte arbejdstagere på 20 mSv pr. år. Der iværksættes dog arbejdsrutineundersøgelser med henblik på at reducere persondosis når disse ligger over en tredjedel af dosisgrænsen. Denne praksis er international og har også i Danmark ført til lavere maksimale individuelle doser pr. år.

Der er i Danmark en del personer, som under deres arbejde med radioaktive strålekilder bærer persondosimeter, og som selv foretager transport med bil af apparaturet. Dette gælder blandt andet operatører, der udfører gammaradiografi. De individuelle stråledoser til disse personer fra transporterne er meget lav i forhold til dosisgrænsen og er en lille del af den samlede erhvervsmæssige bestråling.

Enkeltpersoner i befolkningen er generelt i langt større afstand fra de radioaktive forsendelser end transportarbejderne og modtager derfor en betydeligt mindre stråledosis end disse, og dermed også en meget lille brøkdel af dosisgrænsen for befolkningen på 1 mSv pr. år.

Der er ikke i Danmark gennemført beregninger over befolkningens eller transportpersonalets stråleudsættelse som følge af den almindelige transport af radioaktive stoffer. Udenlandske beregninger bekræfter imidlertid ovenstående og vil, under hensyntagen til væsentlige forskelle i omfang af transporter i landene, også kunne overføres til danske forhold. Undersøgelser foretaget i Storbritannien blev publiceret i 2003 og 2005 og er refereret i 2006 udgaven af transportorienteringen hvortil der henvises.

7 Uheld ved transport af radioaktive stoffer

7.1 INES skalaen

The International Nuclear Event Scale (INES skalaen) blev udviklet i 1989 af en international gruppe af eksperter samlet af IAEA og the Nuclear Energy Agency fra Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD/NEA). INES skalaen blev oprindeligt udviklet for at opnå en hurtig og præcis kommunikation til offentligheden og til øvrige berørte landes myndigheder af den sikkerhedsmæssige betydning af uheld på nukleare anlæg. »Uheld« dækker i denne sammenhæng hele spektret fra sikkerhedsmæssigt betydningsløse hændelser til alvorlige ulykker.

INES skalaen anvendes nu af mere end 60 lande til klassificering af uheld med radioaktive stoffer. INES skalaen er efterfølgende yderligere udvidet til også at omfatte klassifikation af uheld ved transport af radioaktive stoffer. Dette arbejde blev afsluttet i 2008 således at den nu forbedrede og videreudviklede skala blandt andet tager hensyn til, at virkningen på miljø eller personer i befolkningen kan være lokal eller regional.

Lande, der deltager i INES netværket, er forpligtet til at udnævne en national INES officer. INES officeren har ansvaret for så hurtigt som muligt (målet er indenfor 24 timer) at sende en officiel meddelelse til alle lande, der deltager i netværket, om den sikkerhedsmæssige betydning af et nationalt uheld, det vil sige en indplacering på INES skalaen. Nukleart Beredskab i Beredskabsstyrelsen varetager denne opgave i Danmark. Kommunikationen til netværket foregår i praksis ved, at den nationale INES officer kommunikerer via IAEA's »INES Information Service«, der er døgnbemandet, og som herefter sørger for kommunikationen til de øvrige i netværket.

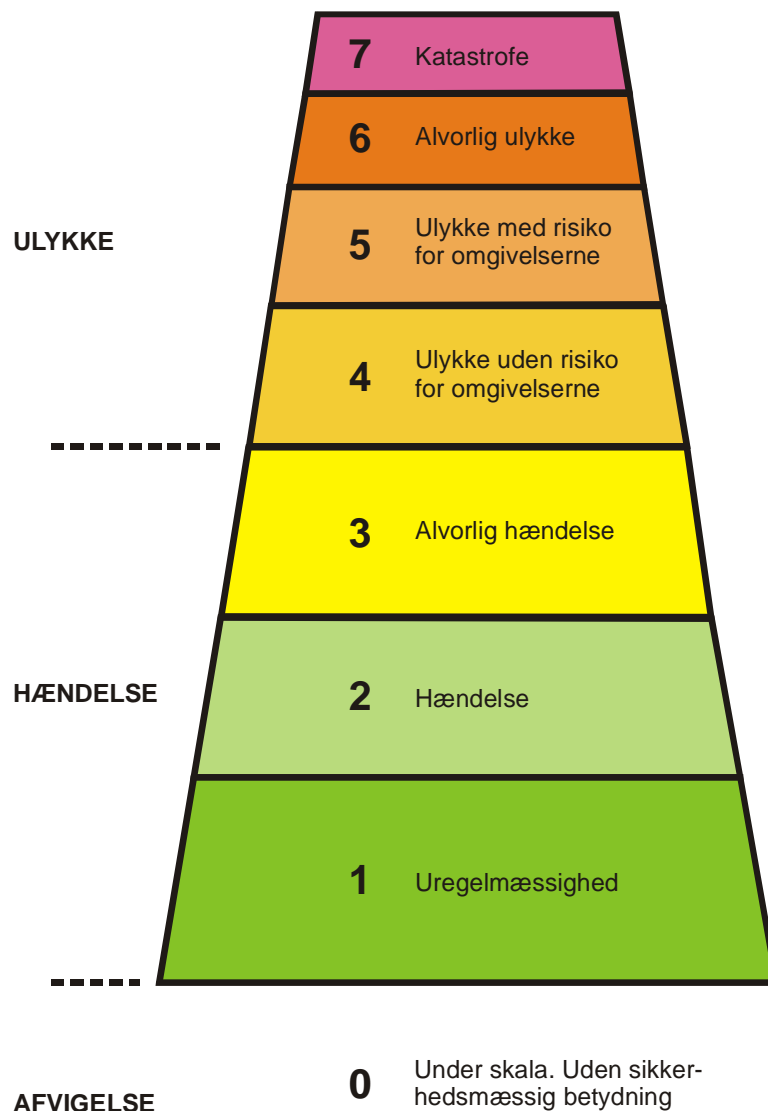
Kriterierne for, hvornår et uheld skal kommunikeres til netværket, er følgende:

- uheld der klassificeres 2 eller højere, jf. nedenfor
- uheld der har den internationale offentligheds interesse

Skalaens anvendelse er beskrevet i manualen »The International Nuclear and Radiological Event Scale, User's Manual, 2008 Edition«, udsendt af IAEA og OECD/NEA hvori der også findes vejledninger, forklaringer og eksempler i brugen af INES og således også til anmeldelse og klassificering af uheld..

Herunder beskrives kort den del af anvendelsen, der er relevant for transport af radioaktive stoffer. Uheld med radioaktive stoffer klassificeres på INES skalaen ved et af de 7 niveauer som er vist på figur 1. De øverste fire niveauer 4–7 beskriver »ulykker«, niveauerne 1–3 beskriver »hændelser«. Det laveste niveau 0 ligger uden for skalaen og beskriver »afvigelser uden sikkerhedsmæssig betydning«.

I transportbestemmelserne anvendes et trinopdelt system for begrænsning af radioaktivitetsindhold i kolli. Den transporterede aktivitet kan relateres til A2-værdien, som er den maksimale aktivitet for et givet radioaktivt stof, der må transporteres i et type A kolli, når indkapslingen af det radioaktive materiale ikke er konstrueret som det, der i transportsammenhæng benævnes »speciel form«.

Figur 1 INES skalaen

INES klassifikationer for transportuheld baseres som udgangspunkt på den transporterede radioaktivitetsmængde udtrykt i forhold til A2-værdien (tabel 6).

I tabel 6 dækker den øverste del »uheld«, som ikke involverer en egentlig trafikulykke men situationer, hvor kolli ikke opfylder transportbestemmelserne (f.eks. forkert kollitype, mangelfuld afskærmning), eller situationer hvor kolli bortkommer eller stjæles under transport. Sikkerhedsbarrierer skal i denne sammenhæng forstås som den række af specifikke krav, der er fastsat i transportbestemmelserne for f.eks. indeslutning og afskærmning af det radioaktive stof, afmærkning og transportpapirer for det pågældende kolli. Den nederste del af tabellen dækker klassifikation af egentlige trafikulykker, hvor et kolli er ubeskadiget (klassifikation 0), eller hvor kolliet i varierende omfang kan have fået forringet én eller flere sikkerhedsbarrierer.

Er der tale om en alvorlig transportulykke med væsentlig frigørelse af radioaktive stoffer eller bestråling af personer opgraderes klassifikationen svarende til figur 1.

Tabel 6 Klassifikation af uheld under transport efter INES skalaen

	Reduktion af sikkerhedsbarrierer	Transporteret aktivitet i kolliet er mindre end A_2	Transporteret aktivitet i kolliet er mellem A_2 og $100 A_2$	Transporteret aktivitet er større end $100 A_2$
Uheld som ikke involverer en trafikulykke	Kun én resterende sikkerhedsbarriere	0	1	2
	Ingen resterende sikkerhedsbarriere	1	2	3
	Bortkommet/stjålet kolli	1	2	3
Uheld som involverer en trafikulykke	Ingen forringelse af sikkerhedsbarrierer	0	0	0
	Betydelig forringelse af sikkerhedsbarrierer (kun én eller ingen sikkerhedsbarriere rester)	1	2	3

7.2 IAEA's alarm og responssystem

IAEA har oprettet et såkaldt »Incident and Emergency Centre³« (IEC) der fungerer som et forenet og koordineret responssystem i forbindelse med hændelser og ulykker. IEC inkorporerer funktionerne fra det tidligere »Emergency Response Centre« (ERC) samt INES og informationssystemet »Nuclear Events Web-based System« (NEWS). Tilgangen til anmeldelse af hændelser og ulykker samt koordineringen af en evt. respons er dermed blevet enklere.

³ <http://www-ns.iaea.org/tech-areas/emergency/incident-emergency-centre.htm>

7.3 Uheld ved transport af radioaktive stoffer i Danmark

Der er aldrig i Danmark sket ulykker eller uheld, som har givet anledning til spredning af større mængder radioaktive stoffer eller til alvorlig stråleeksponering af personer. Der er heller ikke i Danmark sket egentlige trafikulykker med transportmidler, hvor forsendelser med radioaktive stoffer har været involveret. Uheld er indtruffet eller er blevet erkendt i forbindelse med håndtering og omladning af sådanne forsendelser. Antallet af denne type uheld varierer fra år til år og optræder, som man måtte kunne forvente især på steder, hvor det største antal radioaktive forsendelser håndteres og omlades, eksempelvis i Københavns Lufthavn.

En oversigt over uheld findes i samtlige transportredegørelser siden 1993. I forbindelse med udgivelsen af INES manualen i 2001 ændredes denne oversigt, således at uheld fremover klassificeres i henhold til tabel 6.

Af tabel 7 fremgår samtlige rapporterede uheld fra 2003 til og med 2010. I perioden har der, på nær en enkelt INES 2 "hændelse" i 2006, kun været »uregelmæssigheder« og »afvigelser uden sikkerhedsmæssig betydning« klassificeret 1 og 0. Som det fremgår af tabel 7 var der ingen klassificerede hændelser i Danmark i 2010.

Tabel 7 Oversigt over antal rapporterede uheld i Danmark klassificeret i henhold til INES skalaen.

INES klassifikation	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
0	4	3	1	1	1	0	2	1
1	0	0	0	1	0	0	0	0
2	0	0	0	1	0	0	0	0

MV Puma-hændelsen

Det danskejede fragtskib MV Puma gjorde den 8. december 2010 i forbindelse med en transport af brugt nukleart brændsel ophold ud for Skagens Rev med henblik på at bunkre olie. Fartøjet er af Søfartsstyrelsen godkendt til transport af brugt nukleart brændsel (INF-fartøj) og SIS havde valideret brugen af de anvendte transportbeholdere. Rederiet havde endvidere til Beredskabsstyrelsen på forhånd angivet en sejlroute, som ikke berørte dansk territorialfarvand. MV Puma afveg med opholdet ved Skagens Rev fra den oprindeligt udmeldte sejlroute. Afvigelsen skete akut for at udskifte dieselolien til såkaldt vinterolie, da der var varslet ekstreme kuldegrader i Nordatlanten. Marine District Kattegat blev via Lyngby Radio gjort opmærksom på dette forhold, samt last og destination, men rederiet undlod fejlagtigt at gøre Beredskabsstyrelsen opmærksom på dette.

Rederiet fremsendte siden en redegørelse for afvigelsen til Beredskabsstyrelsen. Afvigelsen er ikke klassificeret som en INES-hændelse, da der ikke er tale om en ulykke eller et brud på transportreglerne.

Som opfølgning på hændelsen vurderede en tværministeriel arbejdsgruppe⁴ - sammen med kommunerne - spørgsmålet om øget bevågenhed ved transporter af brugt nukleart brændsel og gennemgik procedurerne for koordination og informationsudveksling mellem myndighederne.

I den forbindelse blev myndighedernes roller og samarbejdsrelationer præciseret, så der nu er større klarhed over de enkelte myndigheders roller og ansvar. Der er samtidig blevet opdateret og udbygget en tværgående oversigt om søtransport af farligt gods og en mere specifik oversigt om søtransport af radioaktive materialer. Oversigterne beskriver bl.a. myndighedernes roller, reglerne for søtransport af sådanne materialer samt andre relevante forhold, så som overvågning og beredskab i tilfælde af uheld under søtransport af sådanne materialer.

Øvrige hændelser

En truckfører i Københavns Lufthavn tabte under kørsel et kolli med en mindre mængde radioaktivt materiale (UN-2910). SIS konstaterede vha. måleudstyr og aftøringsprøver at uheldet ikke havde ført til spredning af radioaktivt materiale. Da der var tale om radioaktivitetsmængder under A2-værdien og "ingen forringelse af sikkerhedsbarrierer klassificeres uheldet som INES "0".

Fra udlandet foreligger der beretninger i faglitteraturen om hændelser og uheld under transport af radioaktive stoffer. Ingen af disse hændelser har som følge af stråling medført påviselig sygdom eller død for de involverede personer. I nogle få tilfælde har der været tale om betydende stråledoser til personer. Årsagen hertil har, helt overvejende været at finde i afsenderens svigtende kontrol af dele af de benyttede transportbeholdere eller mangelfuld kontrolmåling af kolli før afsendelse.

⁴ Beredskabsstyrelsen, Forsvarskommandoen og Søværnets Operative Kommando, Miljøministeriet ved Naturstyrelsen, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse ved Sundhedsstyrelsen (Statens Institut for Strålebeskyttelse) samt Økonomi- og erhvervsministeriet ved Søfartsstyrelsen

8 Nationalt samarbejde

I betænkning nr. 1128 om transport af farligt gods fra 1988 blev det anbefalet at der, for at sikre fortsættelsen af et nært samarbejde mellem de involverede myndigheder, etableredes et stående kontaktudvalg mellem repræsentanter for de berørte myndigheder. Dette kontaktudvalg blev oprettet samme år og består nu af repræsentanter for følgende myndigheder:

- Beredskabsstyrelsen, Forebyggelseskontoret
- Beredskabsstyrelsen, Kemisk Beredskab
- Direktoratet for Arbejdstilsynet
- Trafikstyrelsen
- Miljøstyrelsen
- Rigspolitiet, Færdsels- og Beredskabsafdelingen (formandskab)
- Sikkerhedsstyrelsen
- Statens Institut for Strålebeskyttelse
- Trafikstyrelsen
- Søfartsstyrelsen

I 2010 blev der afholdt et møde i kontaktudvalget. Det fremgik af Rigspolitiets beretning at stadig flere transporter af radioaktivt materiale er lovpligtigt afmærket.

9 Internationalt samarbejde

9.1 IAEA

IAEA generalkonference

IAEA's 54. generalkonference blev afholdt i Wien i september 2010. Som ved de foregående konferencer bemærkede generalkonferencen med tilfredshed, at nogle medlemsstater hvorfra der afskibes forsendelser med radioaktive stoffer, samt nogle transportører, i god tid før transporterne gennemføres, leverer oplysninger om disse transporter til berørte kyststater i overensstemmelse med resolutionerne GC(47)/RES/7 og GC(46)/RES/9 samt tidligere resolutioner. Generalkonferencen inviterede flere til at følge denne praksis for at forbedre gensidig forståelse og tillid, hvad angår forsendelser af radioaktive stoffer. Det understregedes, at sådanne oplysninger ikke må være kompromitterende for sikkerheden og forholdsregler taget i forbindelse med fysisk beskyttelse.

Desuden understregede generalkonferencen vigtigheden i at opretholde en dialog med det formål at forbedre en gensidig forståelse og skabe tillid i relation til sikker søtransport af radioaktive stoffer. I denne kontekst opfordres kyststater og stater, der afskiber radioaktive forsendelser, til sammen med IAEA at fortsætte uformelle diskussioner som anbefalet i handlingsplanen.

Generalkonferencen fulgte også i 2010 op på handlingsplanen for IAEA's fremtidige arbejde inden for sikkerhed ved transport af radioaktive stoffer, oprettet i medfør af resolution GC(48)/RES/10 »Measures to Strengthen International Cooperation in Nuclear, Radiation and Transport Safety and Waste Management«, vedtaget i 2004.

Handlingsplanen er omtalt i detaljer i Transportorienteringen for 2004. Anbefalinger til specifikke handlinger på området er tidligere blevet fremlagt ved IAEA's 48. og 49. generalkonferencer⁵.

Transport Safety Standards Committee

I IAEA oprettes »løbende arbejdsgrupper« og komitéer relateret til transport, hvor samtlige medlemslande kan deltage. Komiteernes arbejdsperiode er tre år. SIS har fra 2002 efter invitation fra IAEA's Afdeling for Transportsikkerhed deltaget som korresponderende medlem af komitéen for transportsikkerhedsstandarder, Transport Safety Standards Committee (TRANSSC). Fra 2005 har SIS deltaget med en person i komitéen. Dette indebærer, at SIS deltager i udfærdigelsen og review af blandt andet »Regulations for the Safe Transport of Radioactive Material, No. TS-R-1«.

TS-R-1 blev tidligere revideret med ca. 10 års mellemrum på grundlag af de indhøstede erfaringer med gældende udgave og den teknologiske udvikling. Fra 2000 har det Internationale Atomenergiagentur (IAEA) imidlertid udgivet revisioner af TS-R-1 med kortere mellemrum: »1996 Edition (Revised) (TS-R-1)«, »TS-R-1, 1996 Edition (As Amended 2003)«, »TS-R-1 2005 Edition« og »TS-R-1 2009 Edition«.

I 2005 vedtog IAEA's »Board of Governors« en ændring af review- og revisionscyklus for TS-R-1, der i fremtiden skal underkastes 2-årige review-perioder i lighed med andre relevante internationale organisationer (UNECE, ICAO, IMO). Beslutningen om

⁵ <http://www-ns.iaea.org/downloads/rw/radiation-safety/gc-denial-of-shipments.pdf>

hvorvidt et review skal medføre en egentlig revision og publikation af en ny udgave af TS-R-1 træffes af Committee of Safety Standards (CSS) efter indstilling fra TRANSSC. TRANSSC indstiller kun til publikation hvis arbejdsgruppen finder at revisionen har tilstrækkelig sikkerhedsmæssig betydning.

I 2009 ændrede TRANSSC review- og revisionscyklussen yderligere, således at der gennemføres flere forberedende og afklarende møder i underarbejdsgrupper forud for TRANSSC-møderne der dermed er blevet langt mere effektive.

I 2009 blev der publiceret en 2009-udgave af TS-R-1, primært med henblik på at opnå en harmonisering af de forskellige transportformsspecifikke bestemmelser der er gældende for national og international transport i regi af FN. TRANSSC har dermed opnået at udvikle og harmonisere samtlige planlagte standarder indenfor en relativt kort årrække, herunder:

- TS-R-1 2009 Edition - Regulations for the Safe Transport of Radioactive Material (publiceret 2009)
- TS-G-1.1 – Advisory Material for the IAEA Regulations for the Safe Transport of Radioactive Material (publiceret 2008)
- TS-G-1.2 – Planning and Preparing for Emergency Response to Transport Accidents Involving Radioactive Material (publiceret 2002)
- TS-G-1.3 – Radioactive Protection Program for the Transport of Radioactive Material (publiceret 2007)
- TS-G-1.4 – The Management System for the Safe Transport of Radioactive Material (publiceret 2008)
- TS-G-1.5 – Compliance Assurance for the Safe Transport of Radioactive Material (publiceret 2009)
- TS-G-1.6 – Schedules of Provisions of the IAEA Regulations for the Safe Transport of Radioactive Material (publiceret i 2010)

Standarderne udgør et stærkt og sammenhængende redskab for aktører og myndigheder på området. Med TS-G-1.6, der indeholder de såkaldte "schedules" som har været anvendt tidligere, forventes standarderne endvidere at blive mere brugervenlige. "Schedules" omfatter en række flowdiagrammer som på en overskuelig og tilgængelig måde gør det nemmere for speditører, afsendere og transportører af radioaktive materialer at overholde transportbestemmelserne.

I 2010 blev arbejdet med en revideret udgave af TS-R-1 færdiggjort. Revisionen omfatter primært forhold vedrørende transport af: fissilt materiale, undtagelseskolli, og uranhexafluorid. Den reviderede udgave afventer CSS' endelige godkendelse inden publicering.

Denial of Shipment

Begrebet "Denial of shipment", dvs. det at transportører nægter at tage forsendelser indeholdende radioaktive materialer, har en direkte effekt på flere landes evne til at opretholde evne til at behandle kræftpatienter og til at sterilisere hospitalsudstyr. Det har dog ikke været et problem i Danmark. Tilfældene findes i særlig grad inden for lufttransport, idet radioaktive lægemidler med meget kort halveringstid ofte transporteres med fly. International Federation of Airline Pilots' Associations (IFALPA) er opmærksom på problemet og deltager blandt andet derfor i såvel TRANSSC som møder i IATA, ICAO og UN.

I et forsøg på at udbrede kendskabet til "Denial of Shipment" og konsekvenserne heraf, afholdt IAEA's styrekomite vedr. "Denial of Shipment" en workshop i 2009. Workshopen var én af flere der er blevet og bliver holdt for relevante interessenter.

Endvidere er en ny database til rapportering af Denial of Shipment er oprettet i IMO/IAEA regi med henblik på at opnå et bredere indtryk af problemets omfang. Medlemsstaterne opfordres til at udbrede kendskabet til databasens eksistens.

I 2010 initieredes en række initiativer, blandt andet: a) en informationskampagne for hurtig og effektive levering af strålekilder, der er af væsentlig medicinsk betydning, b) håndbøger til myndighedernes nationale fokuspunkter samt c) gratis e-learning kurser / træningsmateriale under enten IMO eller IAEA.

IAEA databaser

IAEA opretholder databasen PACKTRAM, hvortil de enkelte medlemslande i et vist omfang fremsender informationer om godkendelsescertifikater for transportbeholdere og kildeindkapslinger. IAEA udsender de indhentede oplysninger i »Directory of national competent authorities' approval certificates for package design, special form material and shipment of radioactive material«, der senest udkom i 2004 som IAEA-TECDOC-1424.

IAEA opretholder endvidere databasen EVTRAM for uheld ved transport af radioaktive stoffer. En række medlemslande, herunder Danmark, rapporterer årligt samtlige signifikante hændelser ved transport med radioaktive stoffer, der involverer kollityper over undtagelseskolli. I 2008 var der 38 medlemsstater der løbende indberetter til databasen.

Arbejdet i IAEA relateret til transport af radioaktive stoffer er detaljeret beskrevet på adressen: <http://www-ns.iaea.org/tech-areas/radiation-safety/transport.htm>.

9.2 EU

Kommissionen har i 1981 efter opfordring fra Europa-Parlamentet nedsat en arbejdsgruppe vedrørende transport af radioaktive stoffer: Standing Working Group on the Safe Transport of Radioactive Materials (SWG). Gruppen rådgiver Kommissionen og tjener samtidigt som forum for gensidig orientering mellem EU-landene. Gruppen holder sædvanligvis 1-2 møder om året. Medlemmerne repræsenterer de myndigheder i medlemslandene, der er ansvarlige for tilsyn med transport af radioaktive stoffer.

EU Kommissionen har i 2009 arbejdet på et forslag om etablering af et system til kontrol med transport af radioaktive stoffer i unionen. Forslaget indebærer en unik registrering og certificering af transportører i EU, herunder et elektronisk system ESCReg (Electronic System for Carrier Registration) der kan give medlemsstaternes myndigheder sikker adgang til oplysninger om registrerede transportører. Forslaget gælder ikke for lufttransport.

Forslaget, der blev diskuteret i SWG samt i en særlig arbejdsgruppe under Artikel 31 gruppen (hvis funktion er at rådgive EU kommissionen vedr. strålebeskyttelse), var ikke færdigbehandlet ved udgangen af 2009.

9.3 Nordisk transportgruppe

Siden 1981 har de nordiske strålebeskyttelses- og reaktorsikkerhedsmyndigheder samarbejdet i arbejdsgruppen NORTRAM om gensidig orientering og behandling af spørgsmål af fællesnordisk interesse i forbindelse med transport af radioaktive stoffer. Der er fast dansk deltagelse fra Statens Institut for Strålebeskyttelse. NORTRAM træder sammen hver 18 måned så det falder forud for enten forårs- eller efterårs-sessionen i TRANSSC.

På NORTRAM mødet i 2010 blev det på dansk foranledning besluttet at gruppens fokus i højere grad skal ligge på implementeringen af nationale og internationale regler og retningslinjer i de nordiske lande. Der blev endvidere indgået aftaler om udveksling af information vedrørende fartøjer godkendt til sejlads - samt planlagte sejlads - med bestrålet nukleart brændsel (INF) i, eller umiddelbart udenfor, de nordiske landes territorialfarvande. Det blev i samme forbindelse oplyst fra de svenske myndigheders side at det planlægges at bygge et søfartøj som supplement til, eller erstatning for, MS Sigyn, der varetager sejlads med nukleart brændsel fra svenske atomkraftværker til de to svenske oplagringsfaciliteter.